

حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی از منظر حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی^۱

سیدحسین عرب نجفی^۲؛ سید قاسم زمانی^۳؛ مهدی حدادی^۴

تاریخ ارسال: ۱۴۰۱/۰۷/۱۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۰۸

چکیده

در سال‌های آغازین دهه سوم قرن بیست و یکم برنامه‌های رادیو - تلویزیونی حجم و گستره حیرت‌انگیزی پیدا کرده‌اند. به ویژه پخش مستقیم این برنامه‌ها از طریق ماهواره‌ها، اعمال کنترل و نظارت قبلی دولت‌ها را به حاشیه رانده است. این امر در حالی است که کودکان به مثابه آسیب‌پذیرترین قشر جامعه، بیش از دیگران تحت تأثیر چنین برنامه‌هایی قرار گرفته‌اند. بر این اساس زمینه‌سازی برای تنظیم کنوانسیون‌های جهانی و منطقه‌ای جهت حفاظت از کودکان در برابر محتوای نامناسب برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی بیش از پیش ضرورت یافته است. با مطالعه تطبیقی اسناد بین‌المللی و قوانین داخلی معلوم می‌گردد که در مورد ممنوعیت و یا محدودیت پخش برنامه‌های رادیو - تلویزیونی چند مضمون اصلی مشترک در آنها وجود دارد. این مضامین عبارتند از: خشونت، هرزه‌نگاری، حریم خصوصی، زبان توهین‌آمیز و تبلیغات برای کودکان. در خصوص هر یک از این موارد، موضع مقررات بین‌المللی، منطقه‌ای و ملی ناظر بر پخش رسانه‌ها و اسناد بالادستی سداوسیما ارائه شده است. بر اساس یافته‌های این مطالعه، در اکثریت قریب به اتفاق موارد، این موضع همگرایی داشته است.

واژه‌های کلیدی

حقوق کودکان، برنامه‌های رادیو - تلویزیونی، ماهواره، پورنوگرافی، رسانه، خشونت، هرزه‌نگاری، حریم خصوصی.

۱. این مقاله براساس نظر گروه دبیران و سردبیر فصلنامه، پژوهشی است.

۲. دکترای حقوق بین‌الملل، دانشکده حقوق، دانشکدگان فارابی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. (نویسنده مسئول).
shanajafi@yahoo.com

۳. استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.
zamani@atu.ac.ir

۴. دانشیار گروه حقوق بین‌الملل، دانشکده حقوق، دانشکدگان فارابی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
mhaddady@ut.ac.ir

مقدمه

«جریان آزاد اطلاعات» یا حق «آزادی بیان» افزون بر اهمیت ذاتی خود، به دلیل حمایت و کمک به پایهریزی سایر حقوق، به عنوان یکی از حقوق بنیادین بشر شناخته شده و در اسناد مهم جهانی و منطقه‌ای به آن توجه جدی شده است. «البته این حق اولاً یک حق مطلق و بدون قید و شرط نیست و ممکن است حمایت از سایر منافع شخصی یا عمومی نظیر امنیت ملی یا حریم خصوصی و مقصیبات صحیح اخلاقی، جریان آزاد اطلاعات را محدود کند. ثانیاً منافع و حقوق هر دو طرف یعنی گوینده و شنونده را مورد حمایت قرار می‌دهد» (Marica N. Taishoff, 1987: 127). هرچند برخی مواقع این حقوق با یکدیگر در تعارض واقع می‌شوند و برقراری تعادل میان آنها نیازمند پیشبینی و ایجاد رویه‌های قابل تأمل و تاحدی دشوار می‌باشد. اسناد بین‌المللی حقوق بشر همانگونه که به اهمیت آزادی بیان پرداخته‌اند، به محدودیت‌های آن نیز توجه داشته‌اند. قانونگذاری برای راهاندازی و پخش رادیویی و تلویزیونی خود به عنوان عاملی در جهت محدود کردن آزادی بیان است که در بعضی از اسناد حقوق بشری صراحتاً به آن اشاره شده است. از جمله در قسمت اخیر ماده ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر مبنی بر اخذ پروانه پخش رادیو تلویزیونی از دولت و یا الزام به دریافت مجوز از FCC در ایالات متحده آمریکا^۱ و هم چنین سانسور کردن برنامه‌ها به منظور حفاظت از کودکان و نوجوانان در بند ۴ ماده ۱۳ کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر. پخش کننده‌های رادیویی و تلویزیونی در اکثر کشورهای جهان چه اروپایی و چه آمریکایی و آسیایی در شروع فعالیت پخش و تداوم آن نیازمند اخذ پروانه و تمدید آن از سوی سازمانهای تنظیم مقررات و یا دیگر مراجع ذیربط قانونی و رعایت مقررات و محدودیت‌های ابلاغی آن سازمان هنگام دریافت مجوز فعالیت می‌باشند. از جمله ممنوعیت‌ها و محدودیت‌هایی که در بسیاری از کشورها با وجود فرهنگ‌ها و عرفهای متفاوت با یکدیگر شبیه و مشترک هستند، پخش برنامه‌های پورنوگرافی، خشونت افراطی، برهنگی، زبان توهین‌آمیز و ورود به حریم خصوصی می‌باشد. در

1. The public and broadcasting (July 2008 edition) prepared by: the media bureau, federal communications commission, Washington. D.c <https://www.fcc.gov/media/radio/public-and-broadcasting> #speech

حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی از منظر حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی

خصوص مقوله‌هایی از این دست، ضمن آنکه در پخش برنامه برای همه مخاطبان (کودکان، نوجوانان و بزرگسالان) محدودیتهایی به منظور افزایش مصونیت‌بخشی به مخاطبان در نظر گرفته شده، در خصوص مخاطبان کودک حساسیت ویژه‌ای وجود دارد. اغلب کودکان به دلیل شرایط سنی خود قادر به تشخیص مرزهای واقعیت و خیال نیستند و بازنمایی‌های رسانه‌های را به عنوان واقعیت تلقی میکنند و از این منظر در مقابل محتوای نامناسب رسانه‌ها (با مصادیق ذکر شده) به شدت آسیب‌پذیر و نیازمند حمایت هستند. بر این اساس، در عرصه منطقه‌ای، کنوانسیون‌هایی برای حمایت از مخاطبین خاصه کودکان در مقابل محتوای نامناسب رسانه‌ها تشکیل شده است. به عنوان نمونه میتوان به کنوانسیون اروپایی پخش برنامه‌های تلویزیونی فرامرزی و دستورالعمل خدمات رسانه‌های صوتی تصویری اتحادیه اروپا اشاره کرد. افزون بر این، کشورهای مختلف با توجه به شرایط فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی خاص خود، محدودیتهای قانونی دیگری نیز در این خصوص دارند که هدف از این محدودیتهای حمایت از کودکان است. این در حالی است که ایران اسلامی و کشورهای مشابه با وجود خاصبودگی شرایط سیاسی و فرهنگی-اجتماعی آنها از کنوانسیون مشابهی برای حفاظت از خود بهره نمی‌برند ایران در دهه اخیر مخاطب هدف شبکه‌های ماهواره‌های فارسیزبان بسیاری قرار گرفته که در خارج از مرزهای کشور تولید برنامه می‌کنند و امکان نظارت از سوی جمهوری اسلامی ایران بر آنها نیست. این شبکه‌ها با پخش کنترل نشده برنامه‌های مخصوص بزرگسالان در هر ساعت از شبانه روز و حتی شبکه‌های کودک نظیر جم جونیور، مای کارتون، پرشین تون و ... کودکان و نوجوانان ایران را هدف محتواهای مغایر با تعالیم اسلامی و اصول تربیت کودکان قرار می‌دهند. در صورت وجود کنوانسیونهای منطقه‌ای، میتوان به استناد آنها شبکه‌های پخش کننده محتوای نامناسب برای کودکان را وادار به پاسخگویی و اصلاح محتوا کرد. این مسئله با توجه به مشابهتهای حقوق بین‌الملل با حقوق داخلی در خصوص حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی امکان‌پذیر است. اما این مشابهتها و تفاوتها تا کنون بررسی نشده است. مقاله حاضر برای ایجاد زمینهای جهت تنظیم معاهدات جهانی و منطقه‌ای حفاظت از کودکان در برابر محتوای نامناسب شبکه‌های ماهواره‌ای و اجتماعی به بررسی موارد همگرایی و واگرایی حقوق بین‌الملل و داخلی در خصوص

حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی از منظر حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی
حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی پرداخته است. به این منظور،
از روش مطالعه تطبیقی متون حقوقی و استخراج مضامین و مفاد قانونی مشابه و
متفاوت و کدگذاری و دسته‌بندی آنها (تحلیل مضمون) استفاده میشود.

پیشینه تحقیق

در حقوق ایران پژوهش مستقلی راجع به موضوع مقاله انجام نپذیرفته است؛
لکن کتب و مقالاتی همچون حقوق مخاطب... (سید بشیر حسینی)، محدودیت‌های
اخلاقی حاکم بر پخش در انگلستان و ایران (احمد رنجبر) که به بررسی بعضی از
مقررات پخش انگلیس و آمریکا به طور عام پرداخته‌اند و مقاله مطالعه تطبیقی
حدود تبلیقات تجاری خطاب به کودکان در تلویزیون (باقر انصاری) نیز که صرفاً
به محدودیت‌های تبلیغی برای کودکان توجه داشته، منتشر شده است. در حوزه
غیرحقوقی مقالاتی مثل تأثیرات رسانه بر کودکان و نوجوانان (قاسم جوکار)،
تلویزیون در زندگی کودکان (محمود حقیقت کاشانی) و آسیب‌شناسی ماهواره‌ای
(حسین ذوالقدر) نگاشته شده است اما هیچیک به محدودیت‌های پخش
تلویزیونی خاص کودکان پرداخته‌اند. در این مقاله قوانین و مقررات تعداد قابل
توجهی از کشورها و مقررات بین‌المللی و منطقه‌ای مورد تحلیل و بررسی و مشترکات
آن‌ها استخراج و مورد بحث قرار گرفته‌اند.

مبحث اول: کودک و حمایت از وی در برابر برنامه‌های رادیو - تلویزیونی

کودکان بخش مهمی از هر جامعه انسانی را تشکیل می‌دهند، که اگر نه
امروز، ولی فردای هر جامعه به آنها سپرده خواهد شد. آسیب‌پذیری کودکان و
حساسیت مقطع سنی که در آن قرار گرفته‌اند، دولت‌ها و حتی نهادهای غیردولت
را موظف می‌سازد که توجهی ویژه به حفاظت از کودکان در مقابل برنامه‌های
رادیو - تلویزیونی مخرب همت گمارند و مانع از آن شوند که در لوای آزادی بیان و
آزادی پخش برنامه‌های رادیو - تلویزیونی، به دست خویش آینده جامعه خود را
تباه سازند.

الف: موازین حقوقی تمیز کودکان از افراد بزرگسال

بررسی اسناد منطقه‌ای و بین‌المللی و قوانین و مقررات ملی دلالت بر آن دارد

حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی از منظر حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی

که شاخص تمایز کودکان از بزرگسالان، سن و سال آنان می‌باشد و تعریف دقیقی از کودک ارائه نشده است. شاید بتوان گفت نخستین سند بین‌المللی که در آن تعریفی از کودک ارائه شده است، کنوانسیون حقوق کودک مصوب ۲۰ نوامبر ۱۹۸۹^۱ می‌باشد. کنوانسیون مذکور در تعریف از کودک در ماده یک خود اشعار می‌دارد: «از نظر این کنوانسیون منظور از کودک، هر انسان کمتر از ۱۸ سال می‌باشد. مگر آنکه در قوانین لازمالاجرا در مورد کودک، سن بلوغ کمتری تعیین شده باشد». همین مضمون در «بند الف بخش دوم شماره یک مقررات سازمان ملل متحد برای حمایت از نوجوانان محروم از آزادی مصوب ۱۹۹۰»^۲ و پروتکل منضم به کنوانسیون حقوق کودک درباره بهکارگیری کودکان در مناقشات مسلحانه سال ۲۰۰۰ میلادی^۳ و ماده یک پروتکل اختیاری آن^۴ و کنوانسیون شورای اروپا در زمینه اقدام علیه قاچاق انسان سال ۲۰۰۵ (نگهی، ۱۳۹۱: ۱۳۸) تکرار شده است. علاوه بر معیار سن، معیار دیگری وجود دارد که از آن به بلوغ یاد می‌شود و بیشتر در کشورهای اسلامی مورد استناد قرار می‌گیرد. سازمان کنفرانس اسلامی در میثاق حقوق کودک در اسلام مصوب ۲۰۰۵ در ماده یک خود، کودک را چنین تعریف می‌کند: «کودک هر انسانی است که بر اساس قانون قابل اعمال در مورد وی به سن بلوغ نرسیده باشد» (مصفا، داور، ۱۳۹۱: ۱۹).

در قوانین و مقررات ایران بسته به موضوع و قانون مورد نظر، سن کودکان متفاوت است. در حالیکه در قانون مدنی^۵ و قانون مجازات اسلامی^۶ کودک شخصی است که به سن بلوغ شرعی ۹ سال تمام قمری برای دختران و ۱۵ سال تمام قمری برای پسران نرسیده باشد؛ لیکن قانون کار، کودک را فردی زیر ۱۵ سال دانسته و

1. Convention on the rights of the child (20 November, 1989).

2. United nations rules for the protection of juveniles deprived of their liberty (14 December 1990) (UN.org)

3. Article 1

States Parties shall take all feasible measures to ensure that members of their armed forces who have not attained the age of 18 years do not take a direct part in hostilities.

4. Optional protocol to the convention on the rights of the child on the involvement if children in the armed conflict (25 may 2000)(un, org)

۵. تبصره ۱ ماده ۱۲۱۰ قانون مدنی.

۶. ماده ۸۸ قانون مجازات اسلامی

براساس قانون ریاست جمهوری سنّ پایان کودکی ۱۶ سال اعلام شده است.

در مقرّرات ناظر بر سازمان‌های پخش رسانه‌ای در کشورها از طریق محدودیت‌هایی که بر بعضی از گروه‌های سنی در دیدن برنامه‌ها ایجاد شده است می‌توان دریافت که پایان دوران کودکی و شروع دوران بزرگسالی چه زمانی است. به طور مثال در قسمت اوّل مقرّرات پخش آفکام جمله‌ای تحت عنوان «حفاظت از افراد زیر ۱۸ سال» وجود دارد. وفق این عبارت، کودک، شخص زیر سن ۱۸ سال می‌باشد همین مفهوم نیز از دستورالعمل طبقه‌بندی شورای سانسور فیلم سنگاپور برداشت می‌شود. دستورالعمل خدمات رسانه‌ای صوتی تصویری اتحادیه اروپا (AVMS Directive) مکرراً از نام کودک یا افراد با سنین کم استفاده کرده است. از جمله مواد ۴۷،۶۰،۶۱ و... ولی تعریفی از کودک ارائه نکرده است.^۱ کمیسیون ارتباطات فدرال آمریکا در گزارشی که در آوریل ۱۹۹۵ راجع به برنامه‌های تلویزیونی کودکان ارائه کرده است از عبارت «کودکان تا سن ۱۸ سال» استفاده کرده است که دلالت بر این است که حداکثر سن کودک براساس مقررات FCC هجده سال است.^۲ قانون محافظت از کودکان که نسخه نهایی منتشر شده آن به ژانویه سال ۲۰۱۳ بر می‌گردد، در ماده ۲ خود کودک را این چنین تعریف می‌کند: "براساس این قانون کودک شخصی است که هنوز به سن ۱۸ سالگی نرسیده است که به منظور حمایت از کودکان و نوجوانان، وضع شده است."

بهبورگلی، تنوّع قوانین کشورها در این خصوص موجب گردیده است که «کودک فاقد تعریف جهان شمول بوده و هر کشوری به مقتضای وضعیت جسمی و روحی و روانی کودکان تحت حاکمیت خود و شرایط اقلیمی و اجتماعی موجود در کشور تعریفی از کودک داشته باشد.» (مرادی، ۱۳۹۴: ۸۵) با این وجود به نظر می‌رسد اکثر کشورها در قوانین و مقرّرات خود از همان تعریفی که کنوانسیون ۱۹۸۹ حقوق کودک از کودک ارائه داده است، پیروی کرده‌اند. یعنی شخصی که زیر ۱۸ سال سن دارد.

1. Directive 2010/13/ Eu of The European parliament and of The council of 10 march 2010

2. Federal communications commission (US) <https://transition.fcc.gov/bureaus/mass-media/factsheets/kidstv.txt>

ب: حمایت از کودک در برابر برنامه‌های رادیو - تلویزیونی در اسناد بین‌المللی

اعلامیه جهانی حقوق بشر به عنوان یک سند مهم و بنیادین حقوق بشر که به بیان حقوق مشترک همه انسانها پرداخته، به طور خاص به مسئله خانواده و کودک نیز توجه کرده است. این سند ابتدا در بند ۳ ماده ۱۶ خانواده را که کودک عضوی از آن است، سزاوار حمایت جامعه و حکومت دانسته است، سپس در بند ۲ ماده ۲۵ می‌گوید «علاوه بر مادران، کودکان حق دارند که از توجه و مراقبت ویژه بهره‌مند و همه از یک نوع حمایت اجتماعی برخوردار شوند». بدیهی است یکی از مراقبت‌ها و حمایت‌ها می‌تواند در عرصه رسانه و در برابر خدمات و برنامه‌های نامناسب رادیو - تلویزیونی باشد. میثاقین نیز به این مهم توجه داشته‌اند. میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در بند ۳ ماده ۱۰ اشعار می‌دارد «کسانی که جهات اخلاقی یا سلامت یا زندگی کودکان را به خطر می‌اندازند، به موجب قانون قابل مجازاتند.» از جمله کسانی که ممکن است مرتکب چنین تخلفی شوند، سازمان‌های پخش رادیو - تلویزیونی و دست‌اندرکاران آنها می‌باشند. میثاق بین‌المللی حقوق مدنی سیاسی نیز مقررات خوبی برای حمایت از کودکان دارد. در ماده ۲۳ خانواده را مستحق حمایت جامعه و حکومت می‌داند، در ماده ۲۴ حقوق مختلف کودک را بر می‌شمارد و در بند ۴ ماده ۱۸ دولت‌های عضو را متعهد می‌کند تا آزادی والدین و سرپرستان قانونی کودکان را در تأمین آموزش مذهبی و اخلاقی کودکان مطابق معتقداتشان محترم بشمارند. و اما سند اساسی و الزام‌آور در نظام حقوق بین‌المللی برای حمایت از حقوق کودک، کنوانسیون سازمان ملل متحد در مورد حقوق کودک است که شامل استانداردهای جامع برای حمایت از کودکان است. کنوانسیون، کودکان را یک گروه آسیب‌پذیر می‌داند و اعضا را مکلف به حمایت ویژه از آنها می‌کند، در این میان، کنوانسیون نقش مهمی به رسانه‌های جمعی می‌دهد. کنوانسیون بر آزادی بیان و ابراز عقیده کودکان و برحق آنها به دسترسی به اطلاعات و کیفیت محتوایی که باعث رشد آنها می‌شود، تأکید می‌کند (مواد ۱۲ و ۱۳). همچنین اعلام می‌کند که هیچ کودکی نباید در معرض مداخله خودسرانه و غیرقانونی در حریم خصوصی، خانواده و خانه خود قرار بگیرد (ماده ۱۶). و در ماده ۱۷ نقش مهم رسانه‌ها را در انتشار اطلاعاتی که تأثیر مثبت دارد و حق کودکان به دسترسی اطلاعات و مطالبی را که به اعتلای رفاه اجتماعی، معنوی یا اخلاقی و

حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی از منظر حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی

بهداشت جسمی و روحی او کمک کند، به رسمیت می‌شناسد و نیز اتخاذ ختمشی برای جلوگیری از تأثیرات محتوای مضر رسانه‌ای را تضمین می‌کند. از اسناد مهم و عملیاتی منطقه‌ای از باب نمونه می‌توان به دستورالعمل خدمات رسانه‌های سمعی و بصری مصوب ۲۰۱۰ پارلمان اروپا و شورای اروپا اشاره کرد که مبنای آن الزام به حفاظت از برخی منافع عمومی از جمله حمایت از خردسالان است که بعضی از مهمترین جنبه‌های دستورالعمل، مربوط به محافظت از خردسالان در برابر محتوای نامناسب است، همانطور که در بند ۶۰ بیان شده است "اقدامات اتخاذ شده برای محافظت از رشد جسمی، ذهنی و اخلاقی خردسالان و کرامت انسانی باید با حقوق بنیادین متعادل گردد. دستورالعمل میان دو دسته اساسی محتوای بالقوه مضر برای کودکان تمایز قائل شده است: محتوایی که می‌تواند به طور جدی آسیب بزند و محتوایی که احتمالاً به رشد جسمی، ذهنی یا اخلاقی آن‌ها آسیب بزند. البته مفاهیم کلیدی مانند "خردسالان"، "ممکن است به طور جدی آسیب بزند"، "احتمالاً آسیب می‌رساند" و یا "هرزه‌نگاری" را تعریف نمی‌کند و آن را در اختیار کشورهای عضو قرار داده است. کمیسیون اروپا با هدف حفاظت بهتر از کودکان در برابر محتوای مضر، روند بازنگری دستورالعمل را در سال ۲۰۱۶ آغاز و در سال ۲۰۱۸ اصلاح و اجرایی نمود و به کشورهای عضو مهلت داد تا ۲۰ سپتامبر ۲۰۲۰ تغییرات را وارد سیستم قانون گذاری خود کنند.

مأموریت و نقش مقامات نظارت ملی در رابطه با حمایت از خردسالان به شدت به اسناد حقوق بین‌المللی متکی است که کم و بیش به تعهدات قانونی آن‌ها تبدیل شده است. مقامات نظارتی ضمن پاسداری از آزادی بیان، وظیفه خود می‌دانند که از منافع عمومی و اعضای آسیب‌پذیر در مقابل محتوای نامناسب برنامه‌های رادیو تلویزیونی نیز حفاظت کنند. سیستم‌های نظارتی و محتوای مورد نظارت در کشورهای مختلف، متناسب با نظام سیاسی و فرهنگی حاکم در آن‌ها متفاوت است. بررسی مقررات کشورها نشان می‌دهد که "اصولاً نهادهای نظارتی در کشورها در پنج دسته جای گرفته‌اند، نهادهای دولتی و سازمان‌های مستقل تحت نظر دولت، انجمن‌های حرفه‌ای (صنعت)، گروه‌های مدنی، تبلیغ کنندگان یا

1. Media Regulatory authorities and protection of minors, published by council of Europe, April 2019, page 1217-.

حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی از منظر حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی

مشتریان حامی و خود سازمان‌های پخش که بعضاً با یکدیگر هم پوشانی دارند" (Robert Makenzy, ۲۰۱۱). حال با توجه به اینکه هدف این مقاله بیان محدودیت‌های محتوایی برنامه‌های رادیو تلویزیونی در رابطه با کودکان و نحوه مواجهه کشورها با آن است. لذا بحث راجع به سیستم‌های نظارتی را به بعد موکول کرده و در ادامه به بیان تعریف کودک از منظر حقوق بین‌الملل و مقررات سازمان‌های پخش می‌پردازیم و سپس مصادیق برنامه‌های نامناسب را که از مضامین مشترک میان کشورها و نیز جامعه بین‌المللی است، برمی‌شماریم.

مبحث دوم: محدودیت‌های محتوایی برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی برای حفاظت از کودکان

تقریباً تمامی نهادهایی که در کشورهای مختلف نقش نظارت و کنترل بر سازمانهای پخش رادیویی و تلویزیونی را برعهده دارند، پخش محصولات و برنامه‌هایی را که می‌توانند به طور جدی به رشد جسمی و روحی یا اخلاقی کودکان و نوجوانان آسیب بزنند، با اندکی تفاوت در روشهای اجرایی، یا به طور کلی ممنوع و یا ملزم به رعایت تمهیداتی (از قبیل تعبیه گذرواژه) کرده‌اند تا برنامه‌های نامناسب از دسترس کودکان دور بمانند. برنامه‌هایی که دسترسی اشخاص صغیر (کودک) به آنها معمولاً به نحوی محدود شده‌اند، عبارتند از برنامه‌هایی که دارای محتوای خشن و رفتارهای خطرناک، صحنه‌های مبتذل و مستهجن، الفاظ رکیک و برنامه‌های دارای محتوای هرزنگارانه هستند که به ترتیب به هر یک از موارد گفته شده می‌پردازد.

الف- خشونت

الف-۱- موضوع خشونت در مقررات منطقه‌ای و ملی ناظر بر پخش رادیو - تلویزیونی

شورای اروپا در مطلبی که در آوریل ۲۰۱۹ در خصوص حفاظت از خردسالان منتشر کرده است، "خشونت شدید و غیر ضرور را شامل استفاده عمدی از نیروی فیزیکی، مکانیکی و یا هر نیروی دیگری که منجر به مرگ و یا موجب آسیب و صدمه شدید شود، دانسته است".^۱ به عبارت دیگر، خشونت می‌تواند شامل

1 - Media Regulatory authorities and protection of minors, published by council of Europe, April 2019,

طیف وسیعی از درگیریها و زدوخوردهای انسانی، کشتار در جنگ، اقدامات و رفتار بی‌رحمانه تروریستی و صحنه‌های تلخ و رقتبار ناشی از بلایای طبیعی باشد که نمایش آن از لحاظ روانشناختی، کلامی و رفتاری برای افراد کم سن و سال نامناسب و ممکن است، تأثیرات نامطلوبی بر آنها داشته باشد. از مطالعات و تحقیقات انجام شده و ضوابط ناظر بر پخش استنباط می‌شود که بین مشاهده برنامه‌های تلویزیونی و رفتار کودکان ارتباط مستقیم وجود دارد و "چنانچه کودک برنامه‌های خشن تلویزیونی را ببیند و سپس الگوهای خانواده نیز آن را تأیید کنند، این رفتار در کودک، با سرعت بیشتری به رفتارهای واقعی تبدیل خواهد شد (عظیمی، محمدحسن، ۱۳۹۴: ۸۴)". با این فرض به بیان مقررات منطقه‌ای و داخلی کشورها در خصوص محدودیت و یا ممنوعیت کامل پخش برنامه‌های دارای صحنه‌های بسیار خشونتبار و مملو از قتل و خونریزی می‌پردازد.

OFCOM اداره ناظر بر سازمان‌های پخش رادیو و تلویزیون بریتانیا در مقرراتی که در ذیل عنوان «خشونت و رفتار خطرناک» آورده است، اشعار می‌دارد که خشونت، پیامدهای پس از آن و توصیف خشونت، چه به صورت کَلّی یا فیزیکی باید در پخش برنامه‌های قبل از ساعت ۲۱:۰۰ (در مورد تلویزیون) یا هنگامی که کودکان احتمالاً در حال شنیدن (در مورد رادیو) هستند به طور مناسبی محدود شود و همچنین باید این موضوع در متن برنامه توجیه شده باشد. (بند ۱/۱۱) و یا خشونت‌های کلامی یا فیزیکی را که به راحتی به وسیله کودکان قابل تقلید است، باید منع شود (بند ۱/۱۲)، یا نمایش رفتارهای خطرناک که رفتاری مضر برای کودکان است نباید در برنامه‌های مخصوص کودکان برجسته نشان داده شود. بند ۱/۱۳) و در بند ۲/۴ که در ذیل عنوان "خشونت، رفتار خطرناک و خودکشی" قرار دارد اعلام می‌دارد که برنامه‌ها نباید دارای محتوایی باشند که در آن خشونت و رفتارهای خطرناک را برجسته نشان دهد و یا دیگران را ترغیب و تشویق به کپی کردن از رفتارهای جدّی خلاف اصول اجتماعی نماید. مجموعه مقررات ITC^۱ در پاراگراف دوم بند ۱۰۷ از بخش یک با عنوان "لطمه روانی به بینندگان کم سن و سال و آسیب‌پذیر" متصدیان پخش برنامه‌های رادیو - تلویزیونی را متوجّه آثار زیانبار

حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی از منظر حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی

پخش برنامه‌های خشونت‌آمیز برای این گروه از مخاطبان رسانه می‌کند و پاراگراف سوم بند اخیرالذکر "خطرات خشونت" را یادآور می‌شود و می‌گوید «از برنامه‌های خشونت‌آمیز تلویزیون ممکن است تقلید شود.... و شیوه‌های ناشناخته صدمه زدن با قابلیت تقلید آسان نباید نشان داده شود...» (رنجیر، جعفری، ۱۳۸۳: ۳۰۲)

کشور دانمارک در ماده ۶ از بخش ۴۸ قانون پخش کننده‌های رادیو تلویزیونی، پخش برنامه‌های با محتوای دارای خشونت غیر ضرور را ممنوع کرده مگر با انواع حفاظت‌ها مانند برچسب‌هایی که به بیننده هشدار نامناسب بودن محتوا را بدهد. اسپانیا در ماده ۷/۲ قانون عمومی سمعی و بصری و ارتباطات، کشور اتریش طی ماده ۴۲ قانون خدمات رسانه‌های سمعی و بصری و سوئد نیز با مقررات بخش یک تا پنج قانون رادیو تلویزیون، پخش برنامه‌های دارای خشونت بیدلیل را به جز با ایجاد ابزارهای محدود کننده دسترسی منع کرده‌اند. به عبارتی می‌توان گفت که تقریباً همه ۲۸ کشور عضو شورای اروپا پخش برنامه‌هایی که آسیبشان برای کودکان جدی است از جمله خشونت بیدلیل و پورنوگرافی را مطلقاً ممنوع کرده‌اند مگر در ساعات خاصی از شبانه روز (ساعات پایانی شب تا اوایل صبح) که با رعایت سیستم‌های کنترلی همچون دستگاه‌های فیلتر فنی، نرم‌افزارهای حفاظتی، هشدارهای صوتی، طبقه‌بندی سنی، کنترل والدین و... که اصولاً در آن ساعات کودکان و نوجوانان بیننده تلویزیون نیستند، مجاز است (Sophie Valais, 2015).

شورای سانسور فیلم سنگاپور در بند ۱ قسمت ب دستورالعمل طبقه‌بندی مربوط به ممنوعیت نمایش خشونت اشعار می‌دارد که به تصویر کشیدن خشونت می‌تواند باعث دلهره، عصبیت و پریشانی شود و یا موجب دعوت از کودکان برای تقلید از آن باشد. دستورالعمل EU/۱۳/۲۰۱۰ پارلمان و شورای اتحادیه اروپا ۲ در مقرراتی که برای کشورهای اروپایی عضو در مورد خدمات رسانه‌های صوتی و تصویری وضع کرده است، در مواد ۳ و ۱۲ و ۲۷ در جهت حمایت از افراد با سنین کم، کشورها را مکلف به ممنوع کردن پخش برنامه‌های دارای محتوای خشن و موجب ترویج خشونت و یا محدود کردن پخش آن از طریق گدگاری، سیستم تأیید سن و ... می‌کند.

1. <https://www.imda.gov.sg/-/...guidelines/-/10-classification-guidelines-150/2011.pdf?...>

2. Directive 2010/13/EU of the European parliament and of the council of 10 march 2010 (AYMS 2010)

حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی از منظر حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی

نظامنامه کمیسیون شکایات پخش رادیو تلویزیونی ۲۰۰۳ آفریقای جنوبی (Richard Carver, ۲۰۰۶) در مواد ۱۴، ۱۵ و ۱۶ که ذیل عنوان خشونت آمده است، نمایش برنامه‌های دارای خشونت‌های بیدلیل و به هر شکل و ترویج و تحریک به خشونت مورد تقلید مردم را منع می‌کند. نظامنامه مذکور در بخش کودکان و نُه بند ذیل ماده ۱۸ که راجع به خشونت، ممنوعیت‌ها و محدودیت‌های مربوط به آن می‌باشد، تذکراتی را به سازمانهای پخش و مراعات نمودن آن می‌دهد.

کنوانسیون اروپایی پخش برنامه‌های تلویزیونی فرامرزی^۱ در ماده ۷ خود که تحت عنوان مسئولیت پخش کننده می‌باشد به مواردی که پخش آن ممنوع است می‌پردازد، در بخشی از بند یک ماده ۷ برجسته کردن بیش از حد خشونت و در بند ۲ همان ماده، پخش برنامه‌هایی را که به رشد فیزیکی، روحی یا اخلاقی کودکان و نوجوانان آسیب می‌رساند، منع می‌کند.

در آمریکا FCC نیز از کنگره درخواست کرده است تا افزون بر مقررات موجود با وضع قانونی متناسب، حمایت بهتری از تلاش والدین برای ایمن نگاه داشتن کودکان از برنامه‌های دارای خشونت داشته باشند (صابری مقدم و همکاران، ۱۳۹۴). همانطور که ملاحظه شد همه کشورها به نحوی در مقررات ناظر بر سازمان‌های رادیویی تلویزیونی، پخش برنامه‌های خشونت‌آمیز را ممنوع یا محدود کرده‌اند.

الف-۲- موضوع خشونت در اسناد بالادستی صدا و سیما

در مقررات سازمان صدا و سیما که تحت عنوان اهداف، محورها، اولویت‌ها و سیاست‌های تولید، تأمین و پخش^۲ به وسیله مرکز تحقیقات و برنامه‌ریزی صدا و سیما در سال ۱۳۸۴ تهیه و ابلاغ شده است در صفحه ۱۵۴ ذیل عنوان عدم کاربرد خشونت، تحت ۲۸ بند راجع به ممنوعیت‌ها و محدودیت‌های پخش برنامه‌های خشونت‌آمیز دستورالعمل صادر کرده است، بررسی این ۲۸ بند نشان می‌دهد که اساساً به تصویر کشیدن خشونت به نحو افراطی، قتل، آدمکشی، جنایت، ضرب و شتم، شکنجه، پاره کردن بدن، شکستن استخوان و پخش صحنه‌های وحشتناک

1. Europeun convention on transfrontier television 5 may (1989.)

۲. اهداف، محورها، اولویت‌ها و سیاست‌های تولید، تأمین و پخش، مرکز طرح و برنامه ریزی سازمان صداوسیما، انتشارات مبلغان سال ۱۳۸۴

حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی از منظر حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی

و دلخراش به صورت افراطی و ... به طور کلی برای همه مخاطبین ممنوع است؛ اما راجع به برنامه‌هایی که احتمالاً کودکان بیننده آن هستند و یا برنامه‌هایی که خاص کودکان است، این ممنوعیت‌ها تشدید شده است. به طور مثال وفق بند ۲۰-۴-۱ در ساعاتی که معمولاً کودکان می‌توانند بیننده برنامه باشند، پخش کامل صحنه‌های قتل زن یا کودک و برنامه‌هایی که به هر دلیل دارای صحنه‌های خشونت می‌باشد، ممنوع است (۷ صبح تا ۲۳ شب) همچنین وفق بند ۱۷-۴-۱۲ نمایش بی مورد کودکان و زنان خشونت‌گرا و وفق بند ۱۱-۴-۱۲ پخش صحنه‌های زد و خورد زن و شوهر و یا صحنه خشونت پدر و مادر نسبت به فرزندان و وفق بند ۱۵-۴-۱۲ پخش صحنه‌های ارتکاب قتل و جنایت به وسیله کودک، ممنوع است.

ب- هرزه‌نگاری

ب-۱- مقررات بین‌المللی، منطقه‌ای و داخلی ناظر بر پخش رسانه‌ها و موضوع هرزه‌نگاری

در ادبیات حقوقی و مقررات کشورهای انگلیسی زبان از واژه پورنوگرافی معادل هرزه‌نگاری در فارسی استفاده می‌شود که در دیکشنری تخصصی، فیلم مستهجن و در فرهنگ معین، توصیف و نمایش امور جنسی و در پارسی و یکی لختی‌نگاری یا هرزه‌نگاری معنی شده است.^۱

در اسناد بین‌المللی نیز از هرزه‌نگاری یا همان پورنوگرافی تعاریفی شده است. شورای اروپا، پورنوگرافی را پخش تصاویر دقیق از فعالیت‌های جنسی که هدف اصلی‌شان افزایش هیجان یا تحریک جنسی در مخاطب است، می‌داند.^۲ پروتکل اختیاری کنوانسیون حقوق کودک درباره خرید و فروش، فحشا و هرزه‌نگاری کودکان سال ۲۰۰۰ میلادی در تعریف هرزه‌نگاری در بند ح ماده ۲ اشعار می‌دارد: "هرگونه نمایش مشارکت کودک در فعالیت جنسی به گونه‌ای واقعی یا شبیه‌سازی شده و

1. <https://tarjomic.com>porn>all>

<http://www.parsi.wiki/wiki/wiki/...>

<https://amtakam.com/moen...>

2. Media Regulatory authorities and protection of minors, published by council of Europe, April 2019, page 22.

حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی از منظر حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی

یا نمایش اندام جنسی کودک با اهداف جنسی با هر وسیله‌ای است.^۱

"کنوانسیون ۱۸۵ شورای اروپا در زمینه جرائم مجازی بوداپست ۲۰۰۱ میلادی با ارائه تعریفی جامع‌تر، هرزه‌نگاری کودک را تصاویر و نمایش دیداری ه هرزه‌نگارانه تشریح کننده موارد ذیل می‌داند:

- کودک یا فردی که کودک قلمداد می‌شود، در حال انجام عمل جنسی است.

- تصاویر واقعی وانمود کند که کودکی در حال انجام عمل صریح و آشکار جنسی است." (نگهی، ۱۳۹۱: ۱۳۹)

کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۸۹ بدون ارائه تعریفی از پورنوگرافی، در بند یک ماده ۱۹ و ماده ۳۴ کشورهای عضو را مکلف می‌نماید که تمام اقدامات قانونی، اجرایی، اجتماعی و آموزشی را در جهت حمایت از کودک در برابر تمام اشکال خشونت جسمی، روحی، استتمار و سوءاستفاده جنسی انجام داده و با متخلفین برخورد قضایی نمایند و در دومین پروتکل اختیاری^۲ فروش کودکان، فحشا و هرزه‌نگاری کودکان را منع می‌کند (Katie Bresner, 2015:11). در بند ۳ ماده ۱۰ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مصوب ۱۹۶۶ نیز بر حمایت از کودکان در قبال اجبار آنان به انجام کارهای غیراخلاقی و زیان‌آور و مجازات عاملین آن طبق قانون تأکید کرده است.

مقررات مربوط به حفاظت از کودکان در مقابل نقض اخلاق عمومی از کشوری به کشور دیگر و از زمانی به زمان دیگر متفاوت است؛ ولی تقریباً همه کشورها پخش برنامه‌های مستهجن^۳ را در هیچ زمانی از تلویزیون عمومی مجاز نمی‌دانند و برای برنامه‌های مبتذل^۴ نیز یک محدوده زمانی خاصی از شب را مجاز می‌شمارند. در ایالات متحده از زمان تصویب قانون اجرای اصول پخش تلویزیونی ۲۰۰۵، سازمان‌های پخش با پیامدهای مالی قابل توجهی به دلیل پخش برنامه‌های زشت، قبیح و

1. Optional protocol to the convention on the rights of the child on the sale of the child, child prostitution and child pornography 2000. Article. 2 (c)

2. Un committee on the rights of the child, optional protocol to the convention on the rights of the child on the sale of children, child prostitution and child pornography, 25 May 2000, Res A/RES/ 5a/263

3. obscene

4. indecent

حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی از منظر حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی

شهوت‌انگیز و شرم‌آور یا کفرآمیز مواجه هستند. این قانون به FCC اجازه می‌دهد تا سازمانهای پخش را برای نمایش برنامه‌های شرم‌آور و شهوت‌انگیز از ۳۲۵۰۰۰ دلار تا ۳/۰۰۰/۰۰۰ دلار جریمه کند. به علاوه FCC می‌تواند مجوز ایستگاه پخش را باطل کند یا اشخاصی را که برای برنامه‌های شهوت‌انگیز، کفرآمیز یا شرم‌آور بر روی آنتن پخش ظاهر شده‌اند، تحریم کند" (Toby Mendel and Eve salmon, 2011). همچنین پخش تلویزیونی محصولات موهن و شهوت‌انگیز یک جرم است و سازمان پخش ذریب‌مورد تعقیب قانونی قرار می‌گیرد.

"بر اساس رأی دادگاه‌ها (در آمریکا) برنامه‌های دارای محتوای مستهجن تحت حمایت قانون آزادی بیان نیست و در هیچ زمانی نمی‌تواند پخش شود؛ ولی برنامه‌های دارای محتوای مبتذل تحت حمایت قانون آزادی بیان است. بنابراین پخش آن به طور کامل ممنوع نیست. هرچند که دادگاه‌ها از ممنوعیت پخش این مطالب در ساعاتی که احتمال می‌رود کودکان پای تلویزیون باشند (و کنگره آن را بین ساعت ۶ صبح تا ۱۰ شب تعیین نموده) حمایت کرده است. (صابری مقدم و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۳۶)

آفکام انگلیس، در مقررات سال ۲۰۰۹ خود در خصوص محصولات جنسی با ماهیت مستهجن و مبتذل با FCC آمریکا هم نظر است، آفکام در بند ۱۷ از ماده ۱ ذیل عنوان محصولات جنسی اشعار می‌دارد: "محصولاتی که طبق نظر انجمن (شورای) رده‌بندی فیلم بریتانیا (BBFC) رده ۱۸^۲ هست نباید در هیچ زمانی پخش شود و در بند ۱۸ ماده یک، اعلام می‌نماید که محصولات جنسی بزرگسالان، یعنی محصولات جنسی که در بردارنده تصاویر و یا زبان مبتذل و با ماهیت جنسی است و با هدف برانگیختن و تحریک جنسی پخش می‌شود، نباید در هیچ زمانی دیگر بهجز از ساعت ۲۲ تا ۵/۳۰ در رابطه با مواردی که دارای حق اشتراک هستند یا برای سرویس‌های شبانه برای هر بار دیدن و با اعمال محدودیت الزامی دسترسی پخش شود. بند ۲۰ ماده ۱ نمایش آمیزش جنسی را قبل از ساعت ۲۱ چنانچه جنبه آموزشی داشته و به‌وسیله سردبیر به خوبی توجیه شده باشد، مجاز می‌داند. و در بند ۲۶ ماده ۱ آفکام بر عدم پخش فیلم‌هایی که طبق درجه‌بندی شورای طبقه

1. British board of film classification.
2. R18: Adults work fir licensed premises only.

حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی از منظر حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی

بندی فیلم بریتانیا بالای ۱۸ سال است، نباید پخش شود تأکید می‌کند. در بند ۸۱، متصدیان پخش را موظف می‌کند که هنگام پخش برنامه‌های حاوی صحنه‌های آشکار جنسی، با عبارت‌های واضح و اخطارهای کافی و مناسب زمان پخش آنها را به مخاطبان گوشزد کند. (رنجبر، جعفری، ۱۳۸۳: ۳۰۶) بند ۸۷ صراحتاً، پخش اعمال جنسی آشکار میان بزرگسالان و کودکان و یا میان کودکان (زیر ۱۶ سال) را غیر مجاز می‌داند. بند ۸۹ نیز پخش برنامه‌هایی را که در آنها سوء استفاده جنسی از کودکان و ارتباط جنسی با محارم مطرح است، ممنوع می‌کند.^۱ و در بند ۹۳ نمایش تصاویر عریان بدن انسان را در صورتی مشروع می‌داند که توجیه روشنی از نظر ویرایش و تدوین داشته باشد در غیر این صورت موهن تلقی می‌شود.

دستورالعمل اتحادیه اروپا دولت‌های عضو را مکلف به اتخاذ اقدامات مناسبی می‌کند تا از پخش برنامه‌های تلویزیونی که ممکن است به طور جدی به رشد فیزیکی، روحی و اخلاقی کودکان و نوجوانان آسیب می‌زند، به خصوص برنامه‌هایی که در بردارنده پورنوگرافی یا خشونت بی‌علت است، جلوگیری نمایند.^۲ این بدین معنی است که برنامه‌های بزرگسالان نباید هنگامی که کودکان به احتمال زیاد در حال دیدن یا شنیدن هستند، پخش شود و یا باید رمزگذاری شده باشد. اما اینکه برنامه‌های مربوط به بزرگسالان چیست؟ این موضوع از فرهنگی به فرهنگ دیگر متفاوت است. انواع برنامه‌هایی که معمولاً برای دسترسی کودکان و نوجوانان محدود می‌شوند، برنامه‌هایی است که خشونت و سکس را نمایش می‌دهند یا بیان توهین‌آمیز دارند. در کشورهای اروپایی که این مسئله را آسان‌تر می‌گیرند، ممکن است نمایش برهنگی در هر زمانی در تلویزیون مجاز باشد بجز برهنگی در روابط جنسی که محدود به مشاهده بزرگسالان است. (Salmon, 2011: 30, Mendel) در جداول مقایسه‌ای که شورای اروپا در سال ۲۰۱۹ با هدف مروری بر تعهدات ۲۸ کشور عضو اتحادیه اروپا در رابطه با حفاظت از کودکان در قبالت خدمات رسانه‌ای منتشر کرده است، تمامی کشورهای عضو،

۱. ماده ۸۹: گنجاندن موضوعات مربوط به سوء استفاده جنسی از کودکان و ارتباط جنسی با محارم در برنامه‌ها یا مجموعه‌ها برای آگاهی عمومی مجاز است و پخش آنها به منظور آگاه‌سازی اطفال مناسب است.....

2. Article 22.1 of directive 2010/13// EU of the European parliament and of the council of 10 march 2010 on the coordination of certain provision laid down by. Law, regulation or services.

حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی از منظر حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی

پورنوگرافی را در دسته برنامه‌هایی قرار داده‌اند که می‌توانند به کودکان آسیب جدی برسانند لذا پخش آنها را در زمانی غیر از "watershed" منع کرده‌اند (Sophie Valais, 2015) هلند در مواد ۲۳۹ تا ۲۵۴ قانون جنایی، هرزه‌نگاری را جزو جرائم قابل مجازات قرار داده است. مطابق بند ۲ ماده ۵ قانون محصولات رسانه‌های جمعی مصوب ۲۰۱۲ روسیه، پخش تصاویر مستهجن ممنوع است مگر با برچسب رتبه‌بندی محصول طبق مواد ۱۱-۱۲ و پخش آن طبق ماده ۱۳ از ساعت ۱۱ شب تا ۴ صبح (Alexander Scheuer, 2012) کانادا با تکیه بر خودنظارتی از طریق شورای استانداردهای پخش تلویزیونی کانادایی مستقل (CBSC)^۲ و دستورالعمل اصول اخلاقی S, CBSC، از کودکان در مقابل برنامه‌های غیراخلاقی حمایت کرده است.^۳

ب-۲- موضوع هرزه‌نگاری در اسناد بالادستی صدا و سیما

اصطلاح "هرزه‌نگاری" در ادبیات تقنینی ایران^۴ به کار نرفته است؛ اما به جای آن در متون قانونی عباراتی همچون "منافی عفت عمومی"، "جریح‌دار کردن عفت و اخلاق عمومی" و یا کلماتی مثل مبتذل یا "مستهجن" به کار رفته است. (حبیب زاده، رحمانیان، ۱۳۹۰: ۹۲) بدین ترتیب هرزه‌نگاری ارائه‌های آشکار جنسی در یک اثر ادبی یا هنری است که به لحاظ پیامدهای بسیار خطرناک بر اخلاق حسنه و عفت عمومی و نیز کانون خانواده در قوانین اکثر کشورها از جمله ایران به منظور سیانت از حقوق مردم و جامعه امری قبیح و جرمانگاری شده است.

در سازمان صدا و سیما، افزون بر اینکه نمایش فیلم‌های شهوت‌انگیز به طور کلی ممنوع بوده و در هیچ شرایطی چه برای بزرگسالان و چه کودکان قابل پخش نیست، محدودیت‌های جدی برای نمایش زنان و کودکان در نظر گرفته است، که به مواردی از آن اشاره می‌گردد: نشان دادن زنان جوان دارای آرایش در نماهای نزدیک و بسته ممنوع است^۵ و یا ممنوعیت نمایش زنانی که دارای ناخن‌های

۱. بازه زمانی ساعات پایانی شب تا اوایل صبح

2. Canadian Broadcasting standards council.

3. <http://www.cbcs.ca/enGLISH/codes/> cabethic. Phd.

۴. ماده ۶۴۰، ۷۴۲ و ۷۴۳ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۸۶، مواد ۳، ۵، ۸ و ۱۰ قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز می‌نمایند. ۸۶/۱۰/۱۶
۵. کتاب اهداف، محورها، اولویت‌ها و سیاست‌های تولید، تأمین و پخش سال ۱۳۸۴، انتشارات

حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی از منظر حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی

لاک‌زده و زیورآلات جالب توجه هستند جز در مواردی خاص و ضروری^۱ و حتی عدم نمایش فیلم‌ها و برنامه‌های ایرانی که تمام یا بخشی از موه‌های زنان هویدا است،^۲ استفاده از جاذبه‌های جنسی و سایر جذابیت‌های ظاهری به‌ویژه در مورد زنان در برنامه‌های نمایشی مطلقاً ممنوع است^۳ و مهم‌تر اینکه نمایش کودکان به صورت عریان با نیمه‌عریان حتی در برنامه‌های مخصوص کودکان و خردسالان نیز ممنوع است همان‌طور که ملاحظه گردید ممیزی سازمان صدا و سیما نسبت به دیگر سازمان‌های پخش شدیدتر است و اساساً قابل قیاس نیست، حتی می‌توان گفت سیاست‌هایی که در باره تولید و پخش فیلم‌ها در سینماهای کشور اعمال و اجرا می‌شود، به مراتب نرم‌تر و سهل‌تر از سازمان صدا و سیماست که البته این تفاوت سیاست نمایشی در یک کشور خود جای بحث و تأمل دارد.

ج- زبان توهین‌آمیز

ج-۱- موضوع زبان توهین‌آمیز در مقررات بین‌المللی و داخلی ناظر بر پخش رسانه‌ها

در صفحات قبل بیان گردید که اکثر کشورها از جمله کشورهای عضو اتحادیه اروپا برنامه‌های رادیو تلویزیونی را از نظر محتوا در دو دسته جا داده‌اند: یکی برنامه‌هایی که به طور جدی آسیب می‌رسانند مانند هرزه‌نگاری و خشونت بیحد و حصر و غیرضرور، دیگری برنامه‌هایی که احتمالاً آسیب می‌رسانند. سختگیری‌ها و محدودیت‌های ناظر بر دسته دوم به مراتب از دسته اول آسان‌تر است و استفاده از زبان غیرمؤدبانه و توهین‌آمیز جزو دسته دوم است.

البته استاندارد بین‌المللی توافق شده مبنی بر اینکه چه چیزی می‌تواند توهین‌آمیز یا زشت باشد، وجود ندارد. این نوع تصمیمات باید در سطح ملی و بر اساس ارزش‌ها و عرف‌های محلی و بومی اتخاذ شوند. مثلاً برنامه‌ای که در سراسر اروپا و آمریکا محبوبیت پیدا کرده است، پس از پخش آن در کشورهای حوزه بالکان، به دلیل نقض مقررات مربوط به محتوای نامناسب و استفاده از

میلان، ص ۱۶۲ بند ۴-۵-۱

۱. همان، بند ۹-۵-۱

۲. همان، بند ۸-۵-۱

۳. همان، ص ۱۸۵ بند ۱۲-۱۲-۲

حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی از منظر حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی

الفاظ رکیک با جریمه سازمان تنظیم مقررات مقنونیه مواجه شده است (Eve Solomon, 2008:44). شورای سانسور فیلم سنگاپور در دستورالعمل طبقه‌بندی، بیان بیادبانه را در برنامه‌های عمومی به دلیل اینکه به سادگی به‌وسیله کودکان تقلید می‌شود، منع می‌کند. در بند e با عنوان زبان، آمده است: بیان بیادبانه و حرکات با جنبه‌های جنسی در فیلم‌های با رده سنی G (عمومی) به علت اینکه به راحتی به‌وسیله کودکان تقلید می‌شود، ممنوع است و در فیلم‌های با رده سنی PG۱۳^۱ اگر فحاشی کم باشد، می‌تواند مجاز باشد. در ادامه گفته شده است که بیان زشت‌تر در فیلم‌های رده سنی ۱۶ پذیرفته شده است؛ یعنی در این رده سنی والدین باید بدون فرزندان زیر ۱۶ سال به تماشای فیلم بنشینند. طبق بخش ۲۰(۲) قانون رسانه ۲۰۰۹ اسلواکی، پخش‌کنندگان باید اطمینان حاصل کنند که برنامه‌های حاوی...زبان درشت یا مبتذل و نیز عبارات کلامی زشت در دسترس کودکان نباشد و یا با برچسب رده‌بندی سنی مشخص شود و بر اساس قانون سمعی و بصری ۲۰۱۱ فنلاند اینگونه برنامه‌ها تحت طبقه‌بندی که به‌وسیله آموزش و پرورش انجام می‌پذیرد، قابلیت پخش دارند (Alexander Scheuer, 2012). قانون ۱۹۹۷ فیلیپین که استانداردهای پخش تلویزیونی را بیان می‌کند، در قسمت دوم از بخش سوم استانداردهای برنامه‌های کودکان، از جمله مواردی که دیدن آن را برای کودکان منع می‌کند، گفت‌وگوی غیرمحترمانه و استفاده از زبان مبتذل، تحقیر کننده و توهین‌آمیز است.^۲

آفکام ضمن اینکه در بند ۱/۱ الی ۱/۳ ذیل عنوان حفاظت از افراد زیر هجده سال، بر منع پخش برنامه‌ها و محصولات آسبیزنده به رشد جسمی، روحی و اخلاقی کودکان تأکید می‌کند و سازمانهای پخش را ملزم به برنامه‌ریزی و اتخاذ تدابیر مناسب برای حفاظت از آنها می‌نماید. سپس در ذیل عنوان " زبان توهین‌آمیز"، محدودیت‌های سازمانهای پخش را در مورد زبان توهین‌آمیز تحت سه بند ۱/۱۴، ۱/۱۵، ۱/۱۶، به ترتیب عدم پخش بیشتر زبانهای توهین‌آمیز قبل از ساعت ۲۱:۰۰، عدم استفاده از بیان توهین‌آمیز در برنامه‌های مخصوص کودکان مگر در شرایط استثنایی و عدم استفاده از بیان توهین‌آمیز به طور مکرر قبل از ساعت ۲۱:۰۰ را

۱. نیاز به راهنمایی والدین برای کودکان زیر ۱۳ سال

2 - ncct.gov.ph/child-friendly-television-standards-cftv/#

مقرر و تکلیف نموده است. مقررات آفکام در بند ۲/۳ اصلاح شده در سال ۲۰۲۰ ذیل عنوان استانداردهای پذیرفته شده عمومی، می‌گوید که سازمانهای پخش باید اطمینان حاصل کنند که برنامه‌هایشان دارای محتوای زشت و اهانت آمیز و زبان توهین‌آمیز، تحقیر، تشویش، نقض حیثیت انسانی، خشونت جنسی، زبان تبعیض آمیز و ... نیست.^۱

نظامنامه کمیسیون شکایات پخش رادیو تلویزیون آفریقای جنوبی (BCCSA) ۲۰۰۳ در بند ۱۸/۳ ذیل عنوان کودکان، برنامه‌های کودکان را از داشتن محتوای با خشونت کلامی منع می‌کند مگر اینکه برای رشد و پیشرفت یک شخصیت یا موضوع اصلی برنامه ضروری باشد. و در بندهای ۱۹ و ۲۱ پخش برنامه‌های دارای زبان توهین‌آمیز را که برای مخاطبین بزرگسال است و همچنین پخش محصولات تبلیغاتی و موسیقی‌های تلویزیونی را که دارای زبان توهین‌آمیز است، قبل از زمان آخر شب منع می‌کند. بند ۲۶ و ۲۷ نیز که در ذیل عنوان "بیان" آمده است زبان توهین‌آمیز را در برنامه‌های خاص کودکان و نیز برنامه‌هایی که احتمالاً بخشی از مخاطبان آن کودکان هستند، منع کرده است و در ادامه در مورد درجات زبان توهین‌آمیز برای پخش در زمانهای گفته شده مقرر کرده که باید به تأیید بالاترین مدیر اجرایی برنامه‌ها برسد (62-Richard Carver, 2006: page 63)

به نظر می‌رسد ایالات متحده آمریکا توجه زیادی به موضوع بدزبانی و گفتار وقیحانه داشته و این موضوع را می‌توان از مقرراتی که در این خصوص وضع کرده است، دریافت نمود. این کشور در یکصد و نهمین کنگره خود در روز سوم ژانویه ۲۰۰۶ نسبت به افزایش جریمه پخش برنامه‌های حاوی بدزبانی، بیانات شرآمور و شهوت‌انگیز اقدام نمود. طبق این تصمیم برای هر تخلف بدزبانی، بیان بیشرمانه و شهوت‌انگیز مبلغ ۳۲۵/۰۰۰ دلار و در مجموع و حداکثر ۳/۰۰۰/۰۰۰ دلار جریمه در نظر گرفته شده است.^۲ این در حالی است که براساس قانون سال ۲۰۰۵^۳ اعمال

1. Protecting participants in TV and Radio programmes statement: publication date: 18 December 2020, Ofcom, Ofcom.org.com. uk_data/assets/pdf-file/0027202565//statement-protecting-participants-in-programme

2. https://www.geo.gov/fdsys/pkg/bills-109s193_enter/pdf

3. Broadcast decency Act (2005)

حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی از منظر حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی ادب و نزاکت در پخش رادیو تلویزیونی مبلغ جریمه برای مطالب و کلمات غیراخلاقی و نامناسب حداکثر ۵۰۰/۰۰۰ دلار بود^۱.

ج-۲- موضوع بیان توهین‌آمیز در اسناد بالادستی صدا و سیما

کاربرد زبان توهین‌آمیز در کلیه برنامه‌های صدا و سیما اعم از بزرگسالان، کودکان و نوجوانان منع شده است. در مقررات تدوین شده ذیل عنوان سیاستها و ضوابط گفتاری-نوشتاری و زبان ازجمله بند ۱۶-۳-۱ آمده است: زبان و گفتار برنامه‌های صدا و سیما باید از هرگونه ناسزا، فحاشی، اهانت و کلمات ناشایست مبرا باشد و در مواردی که ضرورت‌های نمایشی اقتضا می‌کنند، نیز این امر می‌بایست با نهایت دقت زیر نظر مدیر برنامه‌ساز انجام شود. همچنین بندهای ۴-۱-۲ ترویج هرگونه تندخویی، درشت‌گویی، متل‌کپرانی و بدزبانی را ممنوع می‌کنند و در بند ۱۷-۱۰-۲ طرح هرگونه الفاظ زشت و یا حرکات سبک و جلف حتی در برنامه‌های سرگرمی ممنوع شده است.

د- تبلیغات برای کودکان

د-۱- موضوع تبلیغات برای کودکان در مقررات بین‌المللی و داخلی ناظر بر پخش رسانه‌ها

سازمان‌های پخش رادیو تلویزیونی برای تولید و پخش محصولات و برنامه‌های خود و نیز هزینه‌های امور اداری و پرسنلی و اساساً برای ادامه حیات، نیازمند منبع مالی جاری و مطمئن هستند. یکی از حوزه‌های مهم و درآمدزای آنها، تبلیغات مربوط به کودکان است. با توجه به اینکه کودکان و نوجوانان از قوه تمیز و تشخیص در حد کفایت برخوردار نیستند و راحت‌تر مورد سوء استفاده تبلیغ کنندگان کالا و خدمات قرار می‌گیرند، لذا می‌تواند بازار هدف خوبی برای تحت فشار قرار دادن والدین آنها برای خرید کالاها و محصولاتشان باشد. به طور مثال "در آمریکا کودکان زیر ۱۲ سال، ۸۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۰ میلادی از پول توجیبی خود خرج کرده‌اند و تا حد بسیار زیادی بر خریدهای خانواده‌ها نیز تأثیرگذار بودند. مطالعات نشان می‌دهد که امروزه کودکان ۴۳ درصد از خرید خانواده‌ها را

1. <https://congress.gov/bill/109-th-congress/house-bill/310>

حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی از منظر حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی

هدایت می‌کنند. مثلاً در آمریکا در سال ۲۰۰۰ میلادی، کودکان ۲۵۰ بیلیون دلار بر مخارج خانواده‌ها تأثیرگذار بوده‌اند". (انصاری، هاشمیان، ۳۹۶: ۶۹)

فارغ از سوء استفاده مالی که از رهگذر تبلیغات گمراه کننده خطاب به کودکان صورت می‌پذیرد، گاهی محتوای برنامه‌های تبلیغاتی نیز موجب آسیب جدی به سلامت جسمی و روانی کودکان می‌شود. بر این اساس تقریباً اکثر کشورهای جهان برای حفاظت از کودکان در مقابل تبلیغات تجاری، راهکارهایی هرچند متفاوت را در پیش گرفته‌اند تا آثار منفی این گونه تبلیغات را به حداقل برسانند. مثلاً "برخی کشورها همچون سوئد، نروژ و ایالت کبک کانادا تبلیغات تجاری خطاب به کودکان در تلویزیون را به طور کلی ممنوع اعلام کرده‌اند". (انصاری، هاشمیان، ۱۳۹۶: ۶۹) بعضی دیگر از جمله جامائیکا و کل اروپا تبلیغ بعضی از محصولات همچون سیگار و تولیدات تنباکو را غدغن و تعدادی از کشورها مانند فرانسه، پخش تبلیغات الکل را از هر جهت ممنوع کرده‌اند و برخی دیگر به جای ممنوعیت مطلق، محدودیت‌هایی را برای آن قائل شده‌اند، مثلاً تعدادی از کشورها در اروپا از جمله اسپانیا، فرانسه، یونان، ایرلند، هلند، پرتغال و انگلستان محدودیت‌های زمانی را برای تبلیغ برخی از محصولات اعمال می‌کنند. (Mendel, Salmon, 2011:34)

کنوانسیون اروپایی پخش برنامه‌های تلویزیونی فرامرزی (۱۹۹۳) در تدابیر حمایتی خود از کودکان در قبال محتوای تبلیغاتی تجاری در ذیل ماده ۱۱ تحت عنوان "استانداردهای عمومی"، ضمن اینکه در بند یک اشعار می‌دارد که تبلیغات باید عادلانه و صادقانه باشد، در بند ۲ از گمراه نکردن مخاطبین و در بند ۳ از عدم آسیب به منافع آنها می‌گوید و بند ۴ اشعار می‌دهد که خرید تلویزیونی نباید کودکان را به عقد قرارداد برای خرید یا اجاره کالا و خدمات الزام کند. در ماده ۱۵ که به تبلیغات و خرید تلویزیونی محصولات خاص پرداخته است. ضمن ممنوع کردن تبلیغات تنباکو در بند یک، محدودیت‌هایی را در بند ۲ برای تبلیغ مشروبات الکلی قائل شده است. به طور مثال در بند الف ذیل بند ۲ می‌گوید: تبلیغ کنندگان در تبلیغ مشروب نباید به کودکان بپردازند و کسی که مشروبات الکلی را تبلیغ یا مصرف می‌کند، نباید کودک به نظر برسد.

دستورالعمل خدمات رسانه‌های صوتی- تصویری اتحادیه اروپا (۲۰۱۰) در

حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی از منظر حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی

حفاظت از کودکان در قبال تبلیغات تجاری، مقرراتی شبیه کنوانسیون اروپایی پخش برنامه‌های تلویزیونی فرامرزی وضع کرده است. در ماده ۹ ذیل فصل سوم، تبلیغات سیگار و محصولات تنباکو را ممنوع اعلام کرده و تبلیغات مشروبات الکلی که بر روی کودکان هدفگذاری شده را ممنوع و هر گونه ارتباطات تجاری را که به زبان فیزیکی یا اخلاقی افراد کم سن باشد؛ یا از بیتجربگی آن‌ها سوء استفاده شود و یا به گونه‌ای پدر و مادر کودکان را به طور مستقیم تحت فشار برای خرید کالا قرار دهد، منع کرده است. همچنین برنامه‌های تجاری را که برای سلامتی کودکان مضر و موجب چاقی آن‌ها شود، جایز ندانسته است و نیز ذیل ماده ۲۲ از فصل هفتم، هدفگذاری بر روی افراد کم سن یا به طور خاص مجسم کردن مصرف مشروبات الکلی به وسیله کودکان منع شده است. در ماده ۲۳ مدت زمان پخش تبلیغات را به ۲۰٪ از زمان یک ساعت پخش محدود می‌نماید و در بند ۲ ذیل ماده ۲۶ پخش تبلیغات در طول برنامه کودکان فقط یک بار به مدت ۳۰ دقیقه در نظر گرفته شده است.

FCC آمریکا نیز در مقررات خود همین محدودیت زمانی مذکور را برای سازمانهای پخش در نظر گرفته است، از جمله این محدودیت‌ها "عدم استفاده از شخصیت‌های معروف در برنامه با شخصیت‌های شناخته شده برای ارائه تبلیغات در طول برنامه کودکان یا نزدیک به برنامه‌ای که آن شخصیت در آن برنامه حضور دارد." (صابری مقدم، همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴۳)

مطابق با بند ۱ قاعده ۴۰ مقررات کمیسیون تلویزیون مستقل (ITC) انگلیس "تبلیغ مشروبات الکلی برای افراد کمتر از ۱۸ سال یا به کارگیری رویه‌ای در تبلیغات که احتمالاً می‌تواند برای آنان جذابیت خاصی داشته باشد، ممنوع است و در تبلیغ مشروبات الکلی نباید از اطفال استفاده کرد ... " و به موجب بند ۲ همان قاعده "در هیچ تبلیغی برای مشروبات الکلی نباید از شخصیت‌هایی استفاده شود که ممکن است اشخاصی زیر ۱۸ سال از آنان پیروی کنند یا برایشان جذابیت خاصی داشته باشند." (رنجبر، جعفری، ۱۳۸۳: ۳۱۳)

د-۲- موضوع تبلیغات برای کودکان در اسناد بالادستی صدا و سیما

پخش آگهی در رادیو تلویزیون ایران به دلیل اسلامی بودن حکومت و موازین

شرعی آن حقیقتاً متفاوت از سیاستهای حاکم بر تبلیغات در غرب است. پایه و اساس تبلیغات در غرب مبتنی بر مصرف‌گرایی و تجملگرایی و استفاده از جذابیت‌های زنانگی و برهنگی و رقص (حرکات موزون) و... است که این مسائل در آگهی‌های صدا و سیما جایگاهی ندارند و با توجه به حرام بودن مصرف مشروبات الکلی، آگهی آن نیز ممنوع است، یعنی آنچه که تبلیغ آن در کشورهای غربی برای کودکان یک نگرانی جدی است، در ایران اساساً موضوعیت ندارد. با این وجود، مشترکات زیادی بین ضوابط ناظر بر تبلیغات در کشورهای غربی و ایران در رابطه با کودکان وجود دارد که به چند مورد آن به شرح ذیل طبق ضوابط حاکم بر تولید و پخش آگهی برگرفته از سیاست‌های تولید، تأمین و پخش سال ۱۳۸۴ سازمان صدا و سیما اشاره می‌نماید:

۱. آگهی نباید موجب بدآموزی کودکان شود و یا از زودباوری، عواطف و کم‌تجربگی آنان سوء استفاده شود.^۱
۲. در آگهی نباید از کودکان با صراحت درخواست شود محصولاتی را خریداری کنند و یا از والدین خود و دیگران چنین درخواستی کنند.^۲
۳. پخش هر نوع آگهی بازرگانی قبل، بعد و بین برنامه‌های کودکان ممنوع می‌باشد.^۳
۴. هنگام آگهی محصولات غذایی، نباید از افراد به ویژه کودکان چاق برای القای این موضوع که مصرف محصول مورد آگهی، سلامتی بخش است استفاده شود.^۴
۵. منع نمایش خرید کودکان بدون حضور والدین و افراد آشنا.^۵
۶. عدم پخش آگهی‌هایی که موجب تشویش کودکان می‌شود.^۶

---

۱. اهداف، محورها، اولویت‌ها و سیاستهای تولید، تأمین و پخش، ۱۳۸۴، ص ۲۲۰ بند ۴۹-۴-۶
۲. اهداف، محورها، اولویت‌ها و سیاستهای تولید، تأمین و پخش، ۱۳۸۴، ص ۲۲۰ بند ۵۰-۴-۶
۳. اهداف، محورها، اولویت‌ها و سیاستهای تولید، تأمین و پخش، ۱۳۸۴، ص ۲۲۱ بند ۵۴-۴-۶
۴. اهداف، محورها، اولویت‌ها و سیاستهای تولید، تأمین و پخش، ۱۳۸۴، ص ۲۲۱ بند ۶۰-۴-۶
۵. مجموعه ضوابط تهیه و تولید محتوایی آگهی‌ها در سازمان جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۵) ص ۱۶ بند ۷
۶. مجموعه ضوابط تهیه و تولید محتوایی آگهی‌ها در سازمان جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۵) ص ۱۶ بند ۷

ه- حریم خصوصی

۱-۰ مقررات جهانی و منطقه‌ای ناظر بر پخش رسانه‌ها و موضوع حریم خصوصی کودکان

یکی از حدود مهم آزادی بیان و اطلاعات که در اسناد بین‌المللی مختلف نظیر اعلامیه‌های حقوق بشری و میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی^۱ و قوانین اساسی بسیاری از کشورها بر لزوم حمایت از آن تصریح شده حریم خصوصی است. (انصاری، ۱۳۹۳: ۱۳۸) این حمایت، از جمله مستلزم آن است که سازمانهای پخش، از جستوجو، جمع‌آوری و پخش مسائل مربوط به حریم خصوصی افراد منع شوند، البته اینکه حریم خصوصی چیست و حدود آن چقدر است بسته به فرهنگ‌ها و هنجارهای حاکم بر جوامع دارد؛ اما به نظر می‌رسد تعریفی که مجمع پارلمانی شورای اروپا از حریم خصوصی داشته است، می‌تواند مشترک بین همه کشورها باشد. به گفته آن مجمع، حق حریم خصوصی ذاتاً عبارت است از «حق فرد برای زندگی با حداقل دخالت که در برگیرنده زندگی خصوصی، خانوادگی و شخصی، همبستگی فیزیکی و روحی، شرف و شهرت، اجتناب از افترا و بدگویی، افشا نکردن حقایق شرم‌آور و نامربوط، انتشار غیرقانونی عکس‌های شخصی، حفاظت در برابر جاسوسی یا فضولی ناحق و غیرمنطقی، حفاظت در برابر سوءاستفاده از ارتباطات شخصی، حفاظت در برابر افشای اطلاعات دریافتی یا ارسالی محرمانه شخصی است.» (Mendel, Salmon, 2008: 45)

این حق نیز همانند بسیاری از حقوق دیگر مطلق نیست و همان قوانینی که حق حریم خصوصی را شناخته و به آن اعتبار می‌دهد، استثنائاتی نیز بر قاعده عدم مداخله در حریم خصوصی برقرار می‌کند. به طور مثال بند ۲ ماده ۸ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر اشعار می‌دارد: "در اعمال این حق هیچ مداخله‌ای نباید از سوی هیچ یک از مقامات دولتی صورت گیرد مگر مداخلات منطبق بر قانون و مواردی که در یک جامعه مردمسالار به دلایل حفظ امنیت ملی، ایمنی عمومی یا رفاه اقتصادی کشور، پیشگیری از هرج و مرج و جرائم، حفاظت از سلامتی و اخلاقیات یا حفاظت از حقوق و آزادی سایرین ضروری تشخیص داده شود."

۱. از دیگر اسناد بین‌المللی که به موضوع حریم خصوصی توجه داشته‌اند، کنوانسیون حقوق کودک (ماده ۱۶)، کنوانسیون اروپایی حقوق بشر (ماده ۸)، کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر (ماده ۱۱) می‌باشد.

(Katie Bresner, 2015: 46)

"از اوایل دهه ۱۹۷۰ وضع قوانین برای حمایت از حریم خصوصی آغاز شد و تقریباً به صورت یک نهضت فراگیر همه کشورها را به سمت تصویب قوانین و مقرراتی جامع در این زمینه سوق داده است." (حسینی اسفیدواجانی، ۱۳۹۱: ۱۰۲) از جمله اشخاصی که در قوانین و مقررات به حریم خصوصی‌شان توجه جدی شده است، کودکان هستند؛ چون آنان به علت اینکه در جایگاهی نیستند که رضایت خود را آگاهانه اعلام کنند، بسیار آسیب پذیرند. کودکان نباید به دلیل اقدامات یا شهرت والدین خود حق حریم خصوصی خود را از دست بدهند. کودکان زودباورند و به آسانی فریب می‌خورند و رسانه‌ها که به دنبال داستان هستند، نباید از اعتماد آنان سوء استفاده کنند.

سازمان‌های تنظیم مقررات در کشورها علاوه بر الزام سازمان‌های پخش رادیو-تلویزیونی به رعایت حریم خصوصی افراد به طور عام، مقررات ویژه‌ای نیز راجع به حق حریم خصوصی کودکان در نظر گرفته‌اند. به طور مثال آفکام، ذیل بخش هشتم تحت عنوان «حریم خصوصی» به طور مفصل راجع به اهمیت حریم خصوصی، شرایط اجرای آن، قوانین و مقررات مرتبط^۱ با آن مطالبی بیان و حتی بخشی از مقررات را به حریم خصوصی کودکان اختصاص داده است.^۲

آفکام علاوه بر شروطی که راجع به حریم خصوصی طی بندهای ۸/۱ الی ۸/۱۹ مقرر کرده است، به طور خاص در مواد ۸/۲۰، ۸/۲۱ و ۸/۲۲ به افراد زیر شانزده سال پرداخته است:

در بند ۸/۲۰ اشعار می‌دارد: «پخش کنندگان باید به طور ویژه به حریم خصوصی افراد زیر شانزده سال توجه کنند، آن‌ها حقشان را نسبت به حریم خصوصی به هر دلیل برای مثال شهرت یا بدنامی والدینشان یا به دلیل وقایع در مدرسه‌شان از دست نمی‌دهند.»

در بند ۸/۲۱، سازمان پخش را برای هر برنامه‌ای که ممکن است حریم خصوصی

۱. قوانین مرتبط به ویژه شامل بخش‌های (f) (۲) ۳ و ۳۲۶ از قانون ارتباطات ۲۰۰۳، بخش‌های (۱) ۱۰۷ و ۱۳۰ از قانون پخش رادیو-تلویزیون ۱۹۹۶ (باصلاحات) و ماده ۸ و ۱۰ از کنوانسیون حقوق بشر اروپایی.
2. The Ofcom broadcasting code, Revised December 2009 ... page 3744-

حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی از منظر حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی

فرد زیر شانزده سال را نقض کند، مکلف می‌کند تا رضایت والدین یا سرپرست قانونی او را جلب نماید.

و بند ۸/۲۲ مقرر می‌دارد که: «اشخاص زیر شانزده سال و افراد آسیب‌پذیر نباید در مورد مسائل خصوصیشان بدون اخذ رضایت از والدین، سرپرستان قانونی یا شخص ۱۸ ساله یا بالاتر با جانشین والدین (در مورد اشخاص زیر ۱۶ سال) یا شخصی که مسئولیت اصلی نگهداری آنان را برعهده دارد (در مورد اشخاص آسیب‌پذیر) مورد سؤال قرار گیرد مگر اینکه انجام آن بدون اخذ رضایت ضروری باشد. نظام نامه کمیسیون شکایات پخش رادیو تلویزیونی آفریقای جنوبی (BCCSA) ۲۰۰۳ نیز عنوانی را به حریم خصوصی اختصاص داده و اظهار می‌دارد که تا آنجایی که اخبار و تفسیر آن مورد توجه است، دارندگان پروانه پخش باید دقت و توجه فوق‌العاده‌ای در مورد موضوعاتی همچون شأن و شهرت یا زندگی خصوصی و منافع شخصی افراد، با در نظر گرفتن اینکه شهرت و مقام و حریم خصوصی ممکن است از طریق منافع و مصالح مهم قانونی تحتالشعاع قرار گیرد، داشته باشند.

دیوان اروپایی حقوق بشر^۱ اعتراض به رأی صادره از دادگاه عالی فنلاند در محکومیت شرکت رسانه‌ای فنلاندی *yeleisradio* و دبیر و سردبیر آن به دلیل انتشار اطلاعات ناقص حریم شخصی را رد کرد و رأی صادره را مطابق با ماده ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر دانست.^۲ شرکت رسانه‌ای فنلاندی طی پخش برنامه‌ای با تمرکز بر جنبه‌های حقوقی پرونده‌های زنا با محارم و دعاوی مربوط به حضانت فرزند اقدام به افشای اطلاعات پرونده‌ها و مشخصات افراد دخیل در پرونده‌هایی نمود که با شکایت یکی از افراد، منجر به رسیدگی در دادگاه عالی فنلاند و سپس محکومیت آن شرکت گردید. دیوان اروپایی حقوق بشر در پرونده‌ای^۳ در ترجیح منافع و علائق عمومی بر حق حریم خصوصی اعلام کرد باید تعادل منصفانه‌ای بین منافع متضاد و در تعارض، یعنی آزادی بیان (ماده ۱۰) و حق احترام به حریم خصوصی (ماده ۸)^۴ برقرار باشد و سپس استدلال کرد از آنجایی که اطلاعات منتشر

1. European court of human rights

2. *yeleisradio oy a.o.v. pinland.no 3088112 ,09/ June 2009*

3. *White v.Sweden. no. 42435.12 September 2006*

۴. مواد ۱۰ (آزادی بیان) و ۸ (حریم خصوصی) کنوانسیون اروپایی حقوق بشر

حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی از منظر حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی

شده راجع به قتل اولاف پالمه مورد علاقه و توجه عموم مردم بوده و هنوز هم تحقیقات جنایی جاری است، لذا انتشار اطلاعات، بر حق آقای وایت در حفاظت از شهرت او ارجح بوده است (Mcgonagle and Voorhoof, 2009: 169)

۲-۵- موضوع حریم خصوصی کودکان در اسناد بالادستی صدا و سیما:

راجع به حریم خصوصی در قانون اساسی، قانون مجازات اسلامی، قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز می‌کنند، قانون جرائم رایانه‌ای، قانون مطبوعات، قانون انتشار دسترسی آزاد به اطلاعات و ... مقررات مهم و دارای ضمانت اجرا وضع شده است^۱ و در قانون خطمشی کلی و اصول برنامه‌های سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۱/۴/۱۷ مجلس شورای اسلامی به این موضوع به صورت کلی اشاره شده است.^۲

در کتاب اهداف، محورها، اولویت‌ها و سیاست‌های تولید، تأمین و پخش (۱۳۸۴) سازمان صدا و سیما مکرراً به مقوله احترام به حقوق دیگران و ارزش‌گذاری به کرامت انسانی پرداخته و دستورالعمل‌هایی نیز صادر کرده است.^۳

نتیجه‌گیری

آزادی بیان دارای اهمیتی ذاتی است، آنچنان که آن را سنگ بنای دیگر حقوق و آزادی‌ها و نیز از ضروریات جدی هر نظام مدّعی مردم سالاری دانسته‌اند؛ اما همین آزادی بیان با تمام اهمیّتش، بی حدّ و حصر نیست و اسناد بین‌المللی و قوانین ملی که از لزوم آن یاد نموده، در کنارش محدودیت‌ها و ممنوعیت‌های آن را نیز ذکر کرده است. تولیدکنندگان و تهیه کنندگان محصولات رادیو - تلویزیونی حق دارند تا در راستای آزادی بیان، دیدگاه‌ها و نظراتشان را در قالب فیلم‌ها، سریال‌ها و برنامه‌های کارشناسی و نمایشی از طریق فرکانس‌های رادیو - تلویزیونی به داخل خانه‌های مردم بفرستند. در مقابل، شنوندگان و بینندگان نیز دارای این حق هستند که از دریافت برنامه‌هایی که موجب صدمه به بنیان خانواده و آسیب به روان و

۱. اصل ۲۲ و ۲۵ و ۱۶۵ قانون اساسی، مواد ۵۸۲، ۶۰۴ و ۶۴۸ قانون مجازات اسلامی، مواد ۴ و ۵ قانون مجازات فعالیت‌های غیرمجاز در امور سمعی و بصری، ماده ۱۷ قانون جرائم رایانه‌ای، مواد ۱۴ و ۱۵ قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات.

۲. ماده ۶: ارج نهادن به حیثیت انسانی افراد و پرهیز از هتک حرمت آنان طبق ضوابط اسلامی

۳. بند ۱-۳-۸۱: تبیین و ترویج ضرورت حفظ کرامت انسانی و رعایت حقوق دیگران، ص ۱۳۰

حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی از منظر حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی

اخلاق کودکانشان می‌شود، خودداری و به عبارتی جلوگیری نمایند. دولت‌ها به عنوان نمایندگان مردم با وضع قوانین و مقررات لازمالاجرا برای سازمانهای پخش ابتدا آنها را مکلف به اخذ مجوز پخش نموده و سپس آنها را ملزم به ممنوعیت و یا محدودیت پخش برنامه‌هایی که مخل آرامش و سلامت عمومی جامعه هستند، از جمله برنامه‌های هرزه‌نگاری و پورنوگرافی، خشونت، گفتار توهین‌آمیز، ایجاد نفرت قومی، نژادی، مذهبی، تبلیغ تروریسم و تحریک به جرم و بینظمی و... می‌نمایند. البته پخش بعضی از موارد اخیرالبیان همچون تولید نفرت قومی و... وفق معاهدات جهانی و منطقه‌ای مطلقاً ممنوع و در موارد دیگر بنا بر فرهنگ و هنجارهای حاکم بر هر کشوری دارای محدودیت‌های کم و بیش محتوایی و زمانی هستند؛ مانند نمایش برهنگی و خشونت و...

نمایش این برنامه‌ها برای کودکان مطلقاً ممنوع است و در تحقیق انجام شده دریافتیم که یک همگرایی قابل‌توجهی میان اسناد جهانی و منطقه‌ای راجع به حفاظت از کودکان و مقررات داخلی کشورها که ناظر بر سازمانهای پخش رادیو تلویزیونی می‌باشد، وجود دارد و تقریباً همه کشورها با تفاوت‌های اندکی در روشهای اجرایی، مقررات مشابهی برای حفاظت از کودکان در قبال برنامه‌های مستهجن، دارای خشونت و... وضع نموده‌اند. هرچند نگارنده معتقد است همانقدر که برنامه‌های خلاف اخلاق حسنه برای سلامت کودکان مضر است، برای بزرگسالان و سلامت جامعه نیز خطرناک است و فرو ریختن بنیان خانواده‌ها، ببیندو باری‌ها، سوءاستفاده‌های جنسی و... دلالت بر صحت این ادعاست و طبقه‌بندی فیلم‌ها و کدگذاری سنی آنها علاوه بر اینکه کارا نبوده، خود موجب تحریک و ترغیب کودکان و نوجوانان به دیدن برنامه‌های ممنوع شده نیز می‌باشد. لذا بهترین راه حفاظت از کودکان و بزرگسالان در قبال برنامه‌های مبتذل و مستهجن تغییر بنیادهای فکری و نگرش فرهنگی اداره‌کنندگان جوامع غربی و شرقی از مکاتب مادی و امانیستی به سوی مکاتب الهی و تبعاً عدم تولید محصولات نمایشی مضر است. همچنین آموزش کودکان در مدارس و افزایش سواد رسانه‌ای والدین در حفاظت از کودکان در قبال برنامه‌های غیراخلاقی و شیطانی است. اما در خصوص رادیو - تلویزیون جمهوری اسلامی ایران که تنها سازمان پخش کشور می‌باشد، پخش برهنگی، خشونت، زبان توهین‌آمیز و... به طور کامل حرام شرعی است؛ لذا

حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی از منظر حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی

هیچگونه طبقه‌بندی محتوایی و زمانی وجود نداشته و تفاوتی از این جنبه میان برنامه بزرگسالان و کودکان وجود ندارد و نیازی هم به آن نیست. البته این نکته را باید متذکر شد که متولیان صدا و سیما باید میان برنامه‌هایی که ویژه بزرگسالان ساخته می‌شود، به طور مثال برنامه‌های پزشکی، خانواده و... که در آنها به‌ناچار از عبارات و الفاظی استفاده می‌شود که شنیدن آن برای کودکان و نوجوانان مفید نیست و احتمالاً مضر خواهد بود، از طرق مختلف از جمله زیرنویس یا به صورت صوتی اطلاع‌رسانی شود تا والدین از تماشای کودکان و نوجوانان جلوگیری نمایند یا حتی‌المقدور اینگونه برنامه‌ها را در ساعات آخر شب پخش نمایند.

و نکته پایانی اینکه هرچند تغییر بنیان‌های فکری اداره‌کنندگان جوامع غربی و شرقی در تولید برنامه‌ها به سادگی میسر نیست، با توجه به اینکه اکثر قریب به اتفاق کشورها در خصوص بعضی از ممنوعیت‌ها و محدودیت‌های برنامه‌های رادیو تلویزیونی، نه فقط برای کودکان بلکه برای بزرگسالان همچون عدم پخش برنامه‌های تشدیدکننده اختلافات زبانی، قومیتی و مذهبی، عدم تبلیغ تروریسم و تبلیغات مداخله جویانه، تبلیغات گمراه‌کننده و سودجویانه، پورنوگرافی و به‌طور کلی برنامه‌های مضر به کودکان هم نظر و همگرا هستند، می‌توانند این اشتراک نظر را در قالب یک سند لازمالاجرای بین‌المللی راجع به پخش برنامه‌های رادیو تلویزیونی یعنی سندی شبیه دستورالعمل ۲۰۱۰ شورای اروپا و پارلمان اروپا و اصلاحیه ۲۰۱۸ کمیسیون اروپا و یا یک سند مستقل شبیه کنوانسیون حقوق کودکان ولی در حوزه پخش رادیو - تلویزیونی برای کودکان به تصویب برسانند. به‌نظر می‌رسد، کشورهای اسلامی علیرغم تفاوت‌های بنیادین با کشورهای غیراسلامی می‌توانند با حق تحفظ به این سند بیبوندند.

منابع

- اهداف، محورها، اولویت‌ها و سیاست‌های تولید، تأمین و پخش، مرکز طرح و برنامه‌ریزی سازمان صدا و سیما، انتشارات میلغان، ۱۳۸۴
- مجموعه ضوابط تهیه و تولید محتوایی آگهی‌ها در سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۵
- باقر انصاری، حقوق رسانه، انتشارات سمت، چاپ پنجم، ۱۳۹۳
- حسین صابری مقدم و همکاران - رگولاسیون برودکست و ارتباطات در کشور آمریکا، دبیرخانه شورای عالی رسانه‌های نوین، زمستان ۱۳۹۴
- هوشنگ نامه زاده، اعلامیه‌های حقوق بشر، انتشارات جهاد دانشگاهی، ۱۳۷۲
- سید بشیر حسینی اسفید واجانی، حقوق مخاطب در برابر رسانه‌های جمعی، ایران، انگلیس و آمریکا؛ انتشارات دانشگاه امام صادق (ع) چاپ اول، ۱۳۹۱
- پیتر کرمی، جوساندرز، حقوق رسانه، ترجمه حمیدرضا ملک محمدی، نشر میزان، چاپ اول، ۱۳۸۶
- محمود حقیقت کاشانی، تلویزیون در زندگی کودکان، تهران، مرکز تحقیقات و مطالعات سازمان صداوسیما، ۱۳۷۷
- محمد حسن عظیمی، یونس شکرخواه، کودک، رسانه و ارتباط متقابل، فصلنامه علوم و فنون مدیریت اطلاعات سال اول، شماره اول، زمستان ۱۳۹۴
- مهدی عباسی سرمدی و عهدیه زنگی اهری، بررسی سن کودک و آثار حقوقی آن از منظر اسناد بین‌المللی؛ دو فصلنامه علمی- ترویجی حقوق خانواده (ندای صادق) ۱۳۹۴
- مرجان نگهی، هرزه‌نگاری کودکان؛ بررسی تطبیقی اسناد بین‌المللی و قوانین کیفری ایران، پژوهشنامه حقوق کیفری سال سوم شماره دوم زمستان ۱۳۹۱
- نسرین مصفا و زهرا داور، میثاق حقوق کودک در اسلام از منظر حقوق بشر دوستانه بین‌المللی، تهران شهر دانش، ۱۳۹۱
- خدیجه مرادی، تحلیل وضعیت فضایی کودکان از منظر حقوقی ایران و کنوانسیون حقوق کودک و تأثیر آن بر نظم و امنیت جامعه؛ نشریه دانش انتظامی کرمانشاه، سال ششم، پاییز ۱۳۹۴
- احمد رنجبر، فرشته جعفری، محدودیت اخلاقی حاکم بر پخش در انگلستان و ایران،

حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی از منظر حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی
فصلنامه پژوهش و سنجش، سال یازدهم شماره ۳۹ و ۴۰ پائیز و زمستان ۱۳۸۳
محمدجعفر حبیب زاده، حامد رحمانیان، هرزه‌نگاری در حقوق کیفری ایران،
مجله حقوقی دادگستری زمستان ۱۳۹۰
باقر انصاری و منیژه هاشمیان، مطالعه تطبیقی حدود تبلیغات تجاری خطاب
به کودکان در تلویزیون، فصلنامه مطالعات حقوق تطبیقی، ۱۳۹۶
رضا بهنام راد و علی اصغر کیا، نظام درجه‌بندی برنامه‌های تلویزیونی در
آمریکا، فرانسه، مالزی و ترکیه، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، تابستان ۱۳۹۶
Marika Natasha Taishoff, State responsibility and the direct broad-
cast satellite, published in Great Britain in 1987 by Frances printer
Toby Mendel and Eve Salmon, The regulatory environment for
broadcasting: An International best practice survey for Brazilian
Stakeholders, communication and information, united nations edu-
cational scientific and cultural organization, UNESCO n.7-February
(2011)
Tarlach Mcgonagle and Dirk Voorhoof, Freedom of expression, the
media and journalists: case-law of the European court of human
rights IRIS themes, Vol. 111, 2009
Toby Mendel and Eve Salomon, Freedom of expression and broad-
casting regulation, (UNESCO) Brazilia office series ci debates N.8-
February 2011
Eve Solomon, Guidelines for broadcasting regulation, second edi-
tion, published by the commonwealth broadcasting Association De-
cember 2008, (UNESCO)
Robert Makenzy, Comparing media regulation between France, the
USA, Mexico and Ghana, Comparative Media Law Journal, 2011
Sophie Valais, Comparative tables on the protection of minors in
audiovisual media services, published by the European audiovisual
observatory (Council of Europe). 2015

Alexander Scheuer and Cristina Bachmeier, Protection of minors and audiovisual content on demand, European audiovisual observatory, 2012

Richard carver, Broad casting pluralism and diversity - training manual for African regulators Article 19 the global for free expression June 2006

Katie Bresner, Understanding the Rights to the freedom of expression An international law primer for journalists, university of Toronto Faculty of law, 2015

International Documents

International Covenant on Civil and Political Rights (1966).

International Covenant on Economic, Social and Cultural (1966).

Convention on the rights of the child (20 November, 1989).

Europeans convention on transfrontier television 5 may (1989.)

The Ofcom broadcasting code (incorporating the cross-promoting code) Revised December 2009

Universal declaration of the Rights of the child (1959).

Universal declaration of the human Rights (1948).

United nations rules for the protection of juveniles deprived of their liberty (14 December 1990)(UN,org)

Optional protocol to the convention on the rights of the child on the involvement if children in the armed conflict (25 may 2000)(un, org)

Directive 2010/13/EU of the European parliament and of the council of 10 march 2010 (AYMS 2010)

Optional protocol to the convention on the rights of the child, on the sale of the child, child prostitution and child pornography 2000

Un committee on the rights of the child, optional protocol to the

حفاظت از کودکان در برابر برنامه‌های رادیو-تلویزیونی از منظر حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی

convention on the rights of the child on the sale of children, child prostitution and child pornography, 25 May 2000, Res A/RES/ 5a/263
Federal communications commission (US) <https://transition.fcc.gov/bureaus/mass-media/Factsheets/kidstv.txt>

Broad casting complaints commission of South Africa (2003)

International center for missing and Exploited children, non-governmental organization, 2013

Un committee on the rights of the child, optional protocol to the convention on the rights of the child on the sale of children, child prostitution and child pornography, 25 May 2000, Res A/RES/ 5a/263
Broadcast decency Act (2005)

European court of human rights

Board of film censors classification guidelines 2011

قوانین

قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱، ناشر، مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه
قانون مدنی، انتشارات معاونت تدوین و تنقیح قوانین مقررات، اداره چاپ و انتشار
۱۳۹۴

قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴، ناشر مرکز مطبوعات و انتشارات قوه
قضائیه ۱۳۹۵

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸ همراه با اصلاحات و تغییرات و
تصمیم قانون اساسی مصوب ۱۳۶۸

قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات مصوب ۱۳۵۸

قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت غیرمجاز می‌کنند.
مصوب بهمن ۱۳۷۲

قانون ختمشکی کلی و اصول برنامه‌های سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران
مصوب ۱۳۶۱/۴/۱۷

قانون جرائم رایانه‌ای مصوب ۱۱ بهمن ۱۳۸۹